

21 iyul 2020-ci il tarixdə Los-Ancelesdə (ABŞ) ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı törədilən nifrət cinayətinə dair HESABAT

Armenians and Azerbaijanis clash outside the consulate of Azerbaijan in Los Angeles on July 21. (Screenshot from NBC News)

Bakı - 2020

Müəlliflər:

1. Əmir Əliyev, Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsi, professor, Azərbaycan Respublikası.
2. Məhəmməd Quluzadə, MG Consulting MMC-nin direktoru, h.ü.f.d., Azərbaycan Respublikası.
3. Leonard Hummer, Arizona Universiteti, professor, ABŞ.
4. Revol Valeyev, Kazan Federal Universitetinin Hüquq fakültəsi, professor, Rusiya Federasiyası.
5. İlyas Doğan, Ankara Hacı Bayram Vəli Universitetinin Hüquq fakültəsi, professor, Türkiyə Respublikası.
6. Leonid Timçenko, Ukrayna Dövlət Fiskal Xidməti Universiteti, professor, Ukrayna.
7. Cavid Qədirov, ADA Universiteti, h.ü.f.d., Azərbaycan Respublikası.
8. Turqay Hüseynov, Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin üzvü, h.ü.e.d., Azərbaycan Respublikası.
9. Cavid Abdullazadə, Ankara Universitetinin Hüquq fakültəsi, h.ü.f.d., Türkiyə Respublikası.
10. Əliməmməd Nuriyev, Şəffaflıq Azərbaycan, hüquqşünas, Azərbaycan Respublikası.

© *Bakı Dövlət Universiteti*

İşçi qrupu Hesabatın dərc edilməsində dəstəyinə görə Bakı Dövlət Universitetinin və MG Consulting MMC-nin rəhbərliyinə öz minnətdarlığını bildirir.

Mündəricat

1. Giriş.....	4
2. Metodologiya.....	5
3. Tarixə dönüş.....	6
4. Los – Ancelesdə ermənilər tərəfindən insan hüquqlarının kobud pozulması.....	7
5. Şahid və zərərçəkmişlərin ifadələri.....	10
6. Digər dövlətlərdə analoji zorakılıqlar.....	13
7. Kaliforniya ştatının qanunvericiliyi və cinayət təqibinin perspektivləri.....	14
8. Məhkəmə işləri.....	17
9. Beynəlxalq hüquqda nifrət cinayəti.....	18
10. Nəticələr və müraciətlər.....	19

1. Giriş

Bu hesabatın məqsədi 21 iyul 2020-ci il tarixdə ABŞ-ın Kaliforniya ştatının Los-Anceles şəhərində yaşayan çoxsaylı etnik ermənilərin daha az sayda yaşayan etnik azərbaycanlılara zorakı hücumunu araşdırmaq və təhlil etməkdir. Bu hücum 20-yə yaxın etnik azərbaycanlının fiziki zorakılığa məruz qalması, o cümlədən yeddi etnik azərbaycanlının (bir qadın da daxil olmaqla) və bir polis məmurunun bədən xəsarətləri alması ilə nəticələndi, onlardan dördü tibbi müalicə aldı¹. Bir nəfər ikinci dərəcəli beyin silkələnməsi ilə evdə üç həftə qalmaq və müalicə almaq məcburiyyətində qaldı; gözü zədələnən başqa bir zərərçəkən sağalmaq üçün dörd gün müalicə almaqla evdə qalmalı oldu; 8-10 kişi tərəfindən döyülən bir qadın qurbanında baş ağrısı, bel ağrısı, ağır stres və depressiya var, nəticədə 10 gündən çoxdur yuxusuzluqdan əziyyət çəkir və ciddi müalicə alır.

Hesabat hadisənin foto və video materialları² daxil olmaqla 11 şahid və zərərçəkmiş ifadəsi əsasında hazırlanıb (ümumi iştirakçıların təxminən dördü biri).

Hesabatda Azərbaycan Respublikası (bundan sonra Azərbaycan) və Ermənistan Respublikası (bundan sonra Ermənistan) arasında münaqişə barədə, eləcə də 12-16 iyul 2020-ci il tarixlərində Azərbaycanın Tovuz rayonuna (həmin rayon Ermənistanla sərhəd olub, Qarabağ regionuna heç bir aidiyyəti yoxdur) Ermənistanın son hərbi hücumu, Azərbaycan ordusunun general-mayorunun, 10-dan çox yüksək rütbəli hərbi və əsgərlərinin, nəhayət 1 mülki şəxsin ölümü barədə məlumat verilir. Bu konkret hadisə xaricdəki azərbaycanlıların dünyanın müxtəlif ölkələrində, o cümlədən ABŞ -da haqlı olaraq kütləvi etirazlarına səbəb olub. Etirazlarda ancaq Ermənistanın təcavüzkarlıq hərəkətlərinə hüquqi qiymət verilməsi və son qoyulması dünya ictimaiyyətindən tələb edilmişdir.

Hesabatda ermənilər tərəfindən zorakı Los-Anceles hücumunun Kaliforniya qanunları ilə və beynəlxalq hüquqi müstəvidə nifrət cinayəti hesab edilib-edilməməsi barədə mülahizələr də yer alır.

Kadrlardan və video müşahidələrdən görüldüyü kimi polisin çox ciddi çalışmasına baxmayaraq münaqişənin qarşısını almaq mümkün olmayıb; etnik ermənilər əvvəlcədən bunu ciddi planlaşdırıb, say barədə polisə məlumat verilməyib, əks halda daha çox polis əməkdaşı bu işə cəlb edilə bilərdi. Bütövlükdə, işçi qrupunun Los-Anceles polisinin etnik ermənilərin etnik azərbaycanlılara qarşı zorakılığını ciddi və qətiyyətlə alması istiqamətində var gücü ilə çalışmasında heç bir şübhəsi yoxdur.

Təqdirəlayiq haldır ki, ABŞ dövlət orqanlarının da məsələyə münasibəti çox da gecikməmişdir. Belə ki, 28 iyul 2020-ci il tarixdə Los Anceles şəhərinin meri Erik Qarsetti Azərbaycanın Los Ancelesdəki baş konsulluğuna məktub ünvanlayaraq, 21 iyul 2020-ci il tarixdə etnik azərbaycanlılara qarşı baş verən zorakılığı kəskin şəkildə qınadığını bildirib³.

Qeyd edilənlər işçi qrupunda ermənilər tərəfindən Los-Ancelesdə insan hüquqlarının kobud pozuntusuna müvafiq qurumlar tərəfindən real hüquqi qiymət verilməsinə ümidləri bir daha möhkəmləndirmişdir. Bunu nəzərə alaraq hesabatın sonunda oxşar hadisələrin ABŞ və digər dövlətlərdə gələcəkdə qarşısının alınmasına yönələn müraciətlər yer alır. Belə ki, müvafiq dövlət, o cümlədən hüquq-mühafizə orqanları etnik azərbaycanlılara qarşı etnik ermənilər tərəfindən ciddi nifrət və kinin olmasında məlumatlı olmalıdırlar ki, gələcəkdə zorakılıqların qarşısını alsınlar.

Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı analoji zorakılığı digər dövlətlərdə də baş vermişdir. Praktiki təhlil kimi məhz Los-Ancelesin (ABŞ) seçilməsi fəaliyyəti bilavasitə demokratiya, hüququn aliliyi və insan hüquqlarının mühüm beynəlxalq standartlarla müdafiəsi siyasəti üzərində qurulan ABŞ-da insan hüquqları və əsas azadlıqlarının yüksək səviyyədə təmin edilməsinin uzun illərdir böyük tarixə və təcrübəyə malik olması, məhkəmələrin bu sahədə geniş və əhəmiyyətli praktikasının olması ilə əlaqədardır. Sonda Los-Anceles zorakılığının ABŞ-da ciddi araşdırılacağına və müvafiq praktikanın dünyada bir presedent hal kimi möhkəmlənəcəyinə işçi qrupunda çox böyük inam vardır.

¹ Bax: <https://www.youtube.com/watch?v=cXvwKBDN7zc>

<https://www.youtube.com/watch?v=F13WOornnHQ>

<https://youtu.be/es01x0meT1E>

https://www.youtube.com/watch?v=p7E1ZHdoXDs&has_verified=1

² Çoxsaylı foto və video materiallar işçi qrupunda saxlanılır. Müvafiq hüquq-mühafizə orqanının müraciəti ilə məxfilik qorunmaqla təqdim edilə bilər.

³ <https://qafqazinfo.az/news/detail/los-anceles-meri-ermeni-texribatini-pisledi-294157>

2. Metodologiya

Bu hesabatın məqsədləri üçün aşağıdakı mənbələrdən istifadə edilmişdir:

- ABŞ və dünyada nifrət cinayətinə dair dərc edilmiş kitablar, tədqiqat məqalələri və təhlillər;
- Problemə yaxın sahələrdə dünya mətbuatında və sosial mediada dərc edilmiş kitablar, tədqiqat məqalələri və təhlillər;
- Los-Anceles aksiyasında iştirak etmiş etnik azərbaycanlılar ilə müsahibə, sorğu, foto, video materialları və tibbi rəylər;
- Bu hadisə ilə əlaqədar beynəlxalq təşkilatların və müxtəlif xarici təşkilatların bəyanatları və hesabatları;
- Kaliforniya ştatının nifrət cinayətləri haqqında qanunvericiliyi;
- İnsan hüquqları sahəsində beynəlxalq sənədlər;
- Beynəlxalq məhkəmələrin və ABŞ məhkəmələrinin oxşar işlərə dair qərarları.

İşçi qrupu hadisənin 11 şahidindən müsahibə alıb və onların ifadələri mövcuddur. İşçi qrupu hadisənin müxtəlif foto və video materiallarından istifadə edib, onların bəziləri hesabatda yer alıb, digərləri saxlanılır.

Hesabat Azərbaycan və ingilis dillərində dərc edilib. Hesabatın ABŞ-da və digər ölkələrdəki aşağıdakı maraqlı tərəflərə göndərilməsi nəzərdə tutulur:

1. FTB⁴
2. Kaliforniya Ştatının Baş prokuroru⁵
3. Kaliforniya məhkəməsi⁶
4. Cinayət Qurbanları üzrə Milli Sorğu (NCVS)⁷
5. Hadisəyə əsaslanan milli hesabat sistemi (NIBRS)⁸
6. Anti-defamasiya Liqası⁹
7. Ayrı-seçkiliyə qarşı Amerika Ərəb Komitəsi¹⁰
8. Nifrət əleyhinə birləşən ailələr¹¹
9. Nifrət Cinayətləri Araşdırma Şəbəkəsi¹²
10. Siyasi Tədqiqat Partnyorları^{13 14}
11. Qərəz və Zorakılığa qarşı Milli İnstitut¹⁵
12. Los-Anceles İnsan münasibətləri Komissiyası (LACCHR)¹⁶
13. Mülki Hüquqlar üzrə Komissiya (UCCR)¹⁷
14. Orange rayonu (Kaliforniya) İnsan Hüquqları Komissiyası¹⁸
15. Ədliyyə Statistika Bürosu¹⁹
16. ACLU²⁰
17. Erməni təşkilatları (ANCA²¹, AAA²² və s.)

⁴ fbi.org

⁵ <https://oag.ca.gov/>

⁶ <https://www.courts.ca.gov/>

⁷ <https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=dcdetail&iid=245>

⁸ <https://www.fbi.gov/services/cjis/ucr/nibrs>

⁹ www.adl.org

¹⁰ <https://www.adc.org/>

¹¹ Bu təşkilat qurbanlara kömək edir, www.fuah.org/resources.html

¹² www.hatecrime.net

¹³ www.publiceye.org nifrət cinayətləri ilə bağlı araşdırmaları asanlaşdırır

¹⁴ Nifrət cinayətləri, səbəbləri, idarələri və mübahisələri, Phyllis B.Gerstenfeld, Kaliforniya Dövlət Universiteti, Stanislaus, 2011.

¹⁵ <http://worldcat.org/identities/lccn-n90632158/>

¹⁶ <https://hrc.lacounty.gov/>

¹⁷ <https://www.usccr.gov/>

¹⁸ <https://www.occommunityservices.org/human-relations-commission>

¹⁹ <https://www.bjs.gov/>

²⁰ <https://www.aclu.org/>

²¹ <https://anca.org/>

18. NAACP²³
19. ABŞ Dövlət Departamenti²⁴
20. BMT-nin müxtəlif qurumları və xüsusi məruzəçilər
21. DTİHB-nin Düzümlülük və Ayrı-seçkiliyə Qarşı Məlumat Sistemi²⁵
22. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi²⁶
23. Azərbaycan Respublikasının ABŞ-dakı səfirliyi²⁷
24. Azərbaycan Respublikasının Los-Ancelesdə Baş Konsulluğu²⁸
25. Amerikada insan hüquqlarına dair beynəlxalq və milli QHT-lər.

3. Tarixə dönüş

Ermənistan və Azərbaycan Cənubi Qafqazda qonşu və hər ikisi əvvəllər keçmiş SSRİ-yə daxil olan müttəfiq respublika, hazırda isə Türkiyə, İran, Gürcüstan və Rusiya (yalnız Azərbaycan) ilə sərhədi olan müstəqil dövlətlərdir. SSRİ dağılmaqdan bir neçə il öncə keçmiş Sovetlər Birliyi rəhbərliyinin dəstəyi ilə Ermənistan Azərbaycan SSR-nin ərazisinə daxil olan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin erməni əhalisinin güman edilən öz müqəddəratını müəyyən etmə hüququndan sui-istifadə və zorakılıqla istifadə etməyi qərara almış və Azərbaycana qarşı 1989-cu ildən 1994-cü ilə qədər davam edən aqressiv müharibəyə başlamışdır. 1994-cü ildə münafişəni danışıqlar yolu ilə həll etmək üçün atəşkəs imzalanmışdır.

Azərbaycan 1992-ci il 2 mart tarixində müstəqil dövlət kimi BMT-yə üzv olmuşdur. Hazırda Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində Azərbaycan Respublikasının 1992-ci ildə BMT tərəfindən tanınan ərazisinin 20 faizi işğal altındadır. Bütövlükdə, Azərbaycan keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazisini və həmin ərazidən kənar Ermənistanın "alver aləti" kimi istifadə etdiyi Azərbaycanın daha yeddi rayonunu (Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı, Zəngilan, Cəbrayıl, Fizuli, Ağdam rayonları) itirmiş oldu. Münafişə, eyni zamanda, Azərbaycana 1 milyondan çox qaçqın və məcburi köçkün verib. O vaxtdan bəri heç bir BMT üzvü qondarma "Dağlıq Qarabağ Respublikası"nı müstəqil dövlət kimi tanımayıb; BMT Təhlükəsizlik Şurası isə erməni hərbi qoşunlarının Azərbaycanın işğal etdiyi ərazilərindən dərhal çıxarılması haqqında dörd Qətnamə (822, 853, 874 və 884) qəbul edib.

Əlbəttə ki, BMT Nizamnaməsinin 51-ci maddəsinə uyğun olaraq özünümüdafiə hüququnun mövcudluğuna baxmayaraq, Azərbaycan beynəlxalq hüququn ünvanlanmış prinsip və normalarına sadıqlığını bir daha göstərərək, daim sülhsevər və müharibədən imtina siyasətini saxlayır, dünyada və regionda sülh naminə bütün mümkün kompromis variantları təklif edir²⁹.

Artıq əcnəbi alimlər tərəfindən də bu problem istiqamətində əhəmiyyətli tədqiqatlar aparılmışdır. Tədqiqatlarda Ermənistanın işğalçılıq siyasəti və beynəlxalq hüquq normalarını ciddi çəkil-də pozması faktları ətraflı şəkildə təhlil edilmişdir³⁰.

²² <https://armenian-assembly.org/>

²³ <https://www.naacp.org/>

²⁴ www.state.gov

²⁵ <https://www.osce.org/odihr/tandis>

²⁶ www.mfa.gov.az

²⁷ <https://washington.mfa.gov.az/az>

²⁸ <https://losangeles.mfa.gov.az/>

²⁹ Amir Aliyev. Azerbaijan in the target of international crimes: legal analysis. Baku, 2018, p.7.

³⁰ Krüger H. The Nagorno-Karabakh Conflict. A Legal Analysis. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010, 168 p.; Merezhko A.A. The problem of Nagorno-Karabakh and international law. Kiev, Dmitriy Burago Publishing House, 2014, 208 p.; Tsertsvadze F.E. Forgotten genocide. New York, 2005, 132 p.; Kuznetsov O. The history of transnational Armenian terrorism in the twentieth century: A historic-criminological study. Berlin: Verlag Dr. Köster, 2016, 332 p.; Feigl E. A myth of terror. Armenian extremism: its causes and its historical context. Salzburg: Edition Zeitgeschichte, 1986, 144 p.; Gunter M.M. Armenian terrorism: a reappraisal // The Journal of Conflict Studies, 2007, Vol. 27, No. 2, pp. 109-128; Heß M.R. Panzer im Paradies: Der Berg-Karabach-Konfliktzwischen Armenien und Aserbajdschan. Berlin: Verlag Dr. Köster, 2016, 171 p.; Kipke R. Konfliktherd Südkaukasus: Aserbajdschan im Fokus (sowjet-) russischer und armenischer Interessen. Wiesbaden: Springer VS, 2015, 128 p.; Javid Abdullazade, Hüküki Yönleriyle Dağlık Karabağ Sorunu, Ankara 2014, və s.

Digər tərəfdən, öz müqəddəratını təyin etməyə dair beynəlxalq hüquq artıq çoxdandır ki öz mövqeyini qəti olaraq bildirmişdir. Belə ki, BMT Baş Assambleyasının 1970-ci il tarixli “BMT Nizamnaməsinə uyğun olaraq dövlətlər arasında dostluq münasibətlərinə və əməkdaşlığa dair beynəlxalq hüququn prinsipləri haqqında” Bəyannaməsində göstərilir ki, xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyin etməsi prinsipinin həyata keçirilməsi zamanı Bəyannamənin heç bir müddəası suveren və müstəqil dövlətlərin ərazi bütövlüyü və siyasi müstəqilliyinin qismən və ya tamamilə pozulmasına, onların bölünməsinə yönəlmiş hərəkətləri müdafiə etmək, onlara razılıq kimi tövsif edilə bilməz³¹.

3 milyon əhalisi olan Ermənistan monoetnik bir ölkədir (98% erməni, azərbaycanlılar yaşamır), 10 milyonluq Azərbaycan isə multi-etnik bir ölkədir (91,6% azərbaycanlı və ərazisində 16 milli azlıq (ruslar, yəhudilər, talışlar, ləzgi, erməni³² və s.) “tolerantlıq və hörmət ruhunda yaşayır”³³. Həqiqətən, Azərbaycan öz multikulturalizmi və ərazisində yaşayan azsaylı xalqlar üçün artan harmoniya ilə fəxr edir.

1994-cü ildən qüvvədə olan de-fakto atəşkəsə baxmayaraq, keçmiş müddət ərzində və hal-hazırda da nəinki işğal edilmiş ərazilərə bitişik Azərbaycan ərazilərində, o cümlədən Azərbaycan-Ermənistan sərhədində də atəşkəs pozulmaqdadır. Ancaq 12 iyul 2020-ci ildə Ermənistan işğal etdiyi ərazilərdən aralı olan Azərbaycanın Tovuz rayonunun sərhəd boyu kəndlərinə ağır hərbi silahlar və canlı qüvvə ilə geniş miqyaslı hücum etdi. Bu hücum beynəlxalq sərhədlərin və Azərbaycanın dövlət suverenliyinin açıq şəkildə pozulması olmasına baxmayaraq, hazırki hesabatda dünyanın müxtəlif ölkələrində kütləvi etirazlara səbəb olduğu üçün daha çox onun nəticələrinə diqqət yetirilir. Azərbaycanlılar Ermənistanın son hərbi hücumuna, Azərbaycan ordusunun general-mayorunun, 10-dan çox yüksək rütbəli hərbi və əsgərlərin, nəhayət 1 mülki şəxsin ölümünə etiraz etmək üçün xaricdə bir araya gəldilər. Etirazlar ABŞ, İsrail, Kanada, Belçika, İngiltərə, Çexiya, Ukrayna, Rusiya, Türkiyə və digər ölkələrdə keçirilib.

4. Los-Ancelesdə ermənilər tərəfindən insan hüquqlarının kobud pozulması

“Nifrət səbəbi ilə cinayət törədildikdə, bu sadəcə günahsız şəxsə qarşı hücum deyil, bütövlükdə dövlətə qarşı hücumdur.”

Xavier Becerra, Kaliforniya ştatının Baş Prokuroru³⁴

2000-ci ilin siyahıya almasına görə ABŞ-da etnik ermənilərin ümumi sayının təxminən üçdə biri, yəni 150000 nəfəri, Los-Anceles bölgəsində yaşayır³⁵. Müqayisə üçün Los-Ancelesdə etnik azərbaycanlıların sayı təxminən bir neçə min nəfərdir. Bu səbəbdən erməni diasporu və erməni təşkilatları Los-Ancelesdə bu qədər güclüdür.

Bütövlükdə, 21 iyul hadisəsinin qurbanları və şahidləri ilə müsahibələr Los-Ancelesdə iki xalqın nümayəndələri arasında əvvəllər ciddi toqquşmaların olduğunu təsdiqləmiş³⁶.

Eyni zamanda təəccüblü deyil ki, Los-Ancelesdə ermənilərin etiraz aksiyasının "Amerika Erməni Milli Komitəsi (ANCA)" tərəfindən təşkil edilməsi Los-Anceles mətbuatı tərəfindən qeyd

³¹ <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf>

³² 2009-cu ilin statistikasına görə Azərbaycanda 120306 erməni yaşayıb. Mənbə: Fourth Opinion on Azerbaijan, Advisory Committee on the Framework Convention for the protection of national minorities, 2017, <https://rm.coe.int/4th-acfc-opinion-on-azerbaijan-english-language-version/1680923201>

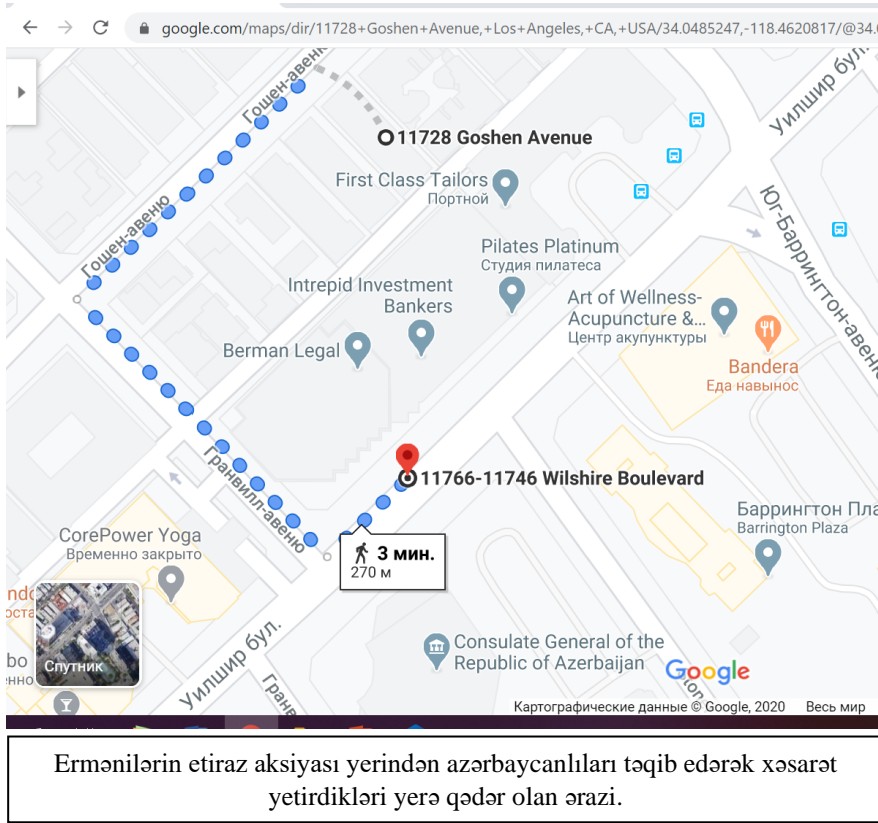
³³ Mənbə: Fourth Opinion on Azerbaijan, Advisory Committee on the Framework Convention for the protection of national minorities, 2017, <https://rm.coe.int/4th-acfc-opinion-on-azerbaijan-english-language-version/1680923201>

³⁴ https://oag.ca.gov/sites/all/files/agweb/pdfs/civilrights/preventing_hate_crimes_brochure_ENG.pdf

³⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Armenian_Americans#cite_note-80

³⁶ Eyni zamanda, bir müddət əvvəl (1982-ci ildə) Los-Anceles Türkiyə baş konsulu Kamal Arıkanın erməni Harry M. Sassounian tərəfindən qətlinin şahidi olmuşdur; bax https://en.wikipedia.org/wiki/Harry_Sassounian
Qeyd: Baxmayaraq ki, Azərbaycan və Türkiyə çox yaxın və dost-qardaş dövlətlərdir, bu sui-qəsdəndən sonra ermənilərlə azərbaycanlılar arasında qarşıdurma da baş verməmişdir.

edilir³⁷. Bunun nəticəsində 21 iyul 2020-ci il tarixində Azərbaycanın Los-Ancelesdəki Baş Konsulluğu ilə üzbəüz etiraz aksiyası təşkil edən 3000-5000 etnik erməniyə qarşı 30-60 etnik azərbaycanlı etirazçı çıxmışdır.

Etiraz aksiyasının dinc formada başlamasına baxmayaraq, saat 3 radələrində polis gərginliyin artdığını şahidi olur və o vaxta qədər qalan 15-20 azərbaycanlıya polisin müşayəti ilə ərazini tərk etməyi tövsiyyə edir. Lakin 200-300 aqressiv erməni azərbaycanlıları ciddi təqib edib, etiraz aksiyası yerindən təxminən 300 metr aralıda azərbaycanlıların nifrət cinayəti ilə ağır zorakılığa məruz qalması ilə nəticələnmişdir.

21 iyulda baş vermiş zorakılıq nəticəsində biri qadın olmaqla yeddi etnik azərbaycanlıya bədən xəsarəti yetirilmiş, onlardan dördünə ilkin tibbi yardım göstərilmiş və ikisi həkim nəzarətindədir.

Azərbaycanlıların söz və sərbəst toplaşmaq azadlığından, hər iki federal səviyyədə qorunan hüquqlarından istifadə edərək dinc əks-etirazları ermənilərin etnik mənə daşıyan təhqiri, yumruq, təpik, daşqalaq, əmlaka ziyan vurmaları və sair formada ağır zorakılığı ilə qarşılaşdı. Bir neçə erməni kişisinin döyüldüyü etnik azərbaycanlı qızı xilas etmək istəyənlər zaman bir polis məmuru da ermənilər tərəfindən yaralanıb və şübhəli şəxs polis tərəfindən həbs olunub.

Erməni etirazçılarının təşkilatçılıq səviyyəsi bunun fərdi nifrət cinayəti deyil, qrup fəaliyyəti olmasını göstərir. Bunun arxasında təşkilatı dəstək, ən azından şəbəkə dayanır, dəstək və təşkilatçılığın ANCA tərəfindən təmin edildiyi ehtimal olunur. Raffi Hamparian, ANCA Milli Sədri, Ermənistanın terror təşkilat ARFD –ya (əvvəlki “Daşnaksütyun”) mü sahibəsində bildirib ki, “Türkiyə və Azərbaycan hökumətləri bizim düşmənlərimizdir”³⁸. Təəccüblü deyil ki, bir neçə şahid köynəklərində “ASALA” yazılan gənc etnik erməniləri gördüklərini təsdiqlədi. ASALA və Daşnaksütyun³⁹ illərdir türklərə və azərbaycanlılara qarşı terror aktları həyata keçirən iki erməni terror təşkilatıdır.

Daha sonra, kadrlardan və video müşahidələrdən görüldüyü kimi polisin çox ciddi çalışmasına baxmayaraq münaqişənin qarşısını almaq mümkün olmayıb; ermənilər əvvəlcədən bunu ciddi planlaşdırıb, say barədə polisə məlumat verilməyib, əks halda daha çox polis əməkdaşı bu işə cəlb edilə bilərdi.

28 iyul tarixində Los-Anceles şəhərinin meri Erik Qarsetti Azərbaycanın Los-Ancelesdəki baş konsulluğuna məktub ünvanlayaraq, 21 iyulda azərbaycanlılara münasibətdə baş verən zorakılığı kəskin şəkildə qınadığını bildirib⁴⁰.

Qeyd edilənlər işçi qrupunda ermənilər tərəfindən Los-Ancelesdə insan hüquqlarının kobud pozuntusuna müvafiq qurumlar tərəfindən real hüquqi qiymət verilməsinə ümidləri bir daha möhkəmləndirmişdir. Ona görə də, analoji hadisələrin digər ölkələrdə də baş verməsinə baxmayaraq,

³⁷ <https://losangeles.cbslocal.com/2020/07/23/3-potensial-hate-crimes-under-investisiya-during-contentious-armenian-protest-in-brentwood/>

³⁸ Tam müsahibə: <https://www.arfd.am/eng/news/7734/>

³⁹ <https://www.arfd.am/>

⁴⁰ <https://qafqazinfo.az/news/detail/los-anceles-meri-ermeni-texribatini-pisledi-294157>

praktik təhlil kimi məhz Los-Anceles (ABŞ) seçilmişdir. Bu ABŞ-da demokratiya və hüququn yüksək aliliyindən irəli gələn, tarixən formalaşmış və bu gün də davam edən insan hüquqları siyasətindən, nəhayət ona işçi qrupunun böyük rəğbəti və ümidlərindən irəli gəlir.

Los-Anceles etirazında terrorçular?

Ermənistanda istehsal edilən və internet üzərindən satılan "ASALA" yazılı və silah şəkilli paltar.

Üç şahid bildirmişdir ki, etiraz zamanı bir neçə erməninin arxasında ASALA loqosu və adı olan ağ və qara köynək geyindiyini gördülər (foto və video sübutları ilə də təsdiqlənmişdir). ASALA - 1975-ci ildə qurulmuş Ermənistanın Qurtuluşu üçün Erməni Gizli Ordusudur; zorakı və ekstremist terror təşkilatı kimi tanınır, türklər və azərbaycanlıları izləyərək öldürür. ASALA ABŞ-ın 2001-ci ildə hazırladığı "Xarici Terror Təşkilatları" (Foreign Terrorist Organisations) siyahısına və "Ölkəyə girişi qadağan olunan terroristlər" siyahısına (US Terrorist Exclusion List), Böyük Britaniyanın "Qanunsuz qruplar" (UK Proscribed Group) siyahısına daxil edilmişdir. Avstraliya, Kanada, Avropa İttifaqı və Rusiyada isə fəaliyyəti qadağan edilmiş "Xüsusi Qruplar" (Specified Groups) siyahılarına daxil edilmişdir.

1970-90-cı illər arasında erməni terror təşkilatları, ümumilikdə 22 ölkədə 235-dən çox terror aktı törətmiş, 24-ü türk diplomatı da daxil olmaqla, 70-dən çox adamı öldürmüşlər⁴¹. Hələ 1980-ci illərin ortalarında ASALA tərəfindən "Ermənistan" adlı jurnal çap olunmağa başlamışdır ki, həmin vəsaitdə terror hücumları və onların motivləri barədə məlumat verilir⁴². 2012-ci ildə ASALA Azərbaycanın Macarıstandakı və digər dövlətlərdəki səfirliyinə Azərbaycan diplomatlarını öldürmək üçün açıq nifrət və təhdid məktubları göndərmişdir. Məktubda iki qadın da daxil olmaqla, 7 diplomatın adı olmuşdur⁴³.

Bu ilin əvvəlində Ermənistan ASALA loqotipi və silahlı insan təsvirləri olan paltarlar istehsal etməyə başlamışdır (bax: foto). Rusiya mətbuatı bu barədə 2020-ci ilin yanvarında geniş yazmışdır⁴⁴.

İyulun 23-də Azərbaycanın Xarici işlər nazirinin müavini mediaya verdiyi müsahibədə Daşnaksütyun və ASALA kimi terror təşkilatlarının xaricdə zorakılığa cəlb olunmasının istisna edilmədiyini söyləmişdir⁴⁵.

21 iyulda Ermənistanın Los-Ancelesdə etirazını təşkil edən ANCA, dinc aksiyada hər hansı terrorçunun və ya terror dəstəyinin kənarlaşdırılması üçün tədbirlər görməli idi. Bundan əlavə, ABŞ qanunlarına görə bu cür halların hüquq-mühafizə orqanlarına bildirilməsi öhdəliyi var. Bundan başqa, ANCA liderinin son müsahibəsində türkləri və azərbaycanlıları düşmən adlandırması ANCA-nın da nifrət hissəsinə dəstəyini və ciddi rəğbətini nümayiş etdirir.

Azərbaycanlılara və türklərə, bəzi hallarda isə bütün xalqlara qarşı nifrət və ayrı-seçkilik Ermənistanın və cinayətkar erməni qruplarının əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biridir. Ermənistanın keçmiş prezidenti R.Köçəryanın çıxışlarında "ermənilərin və azərbaycanlıların genetik uyğunsuzluğu" kimi irqçi fikri xüsusi qeyd edilməlidir⁴⁶. Bununla yanaşı, R.Köçəryanın prezidentliyi vaxtında onun xanımı Bella Köçəryan Yerevan Qanköçürmə Mərkəzinin açılış mərasimində 21-ci

Los-Ancelesdə 21 iyul aksiyasında "ASALA" köynəyi geyən iştirakçının fotosu. Mənbə: <https://twitter.com/Mahammadalima/status/1285969386461958145>

⁴¹ <https://mfa.gov.az/files/shares/Armenian%20terrorism%20EN.pdf> and <https://www.turan.az/ext/news/2020/7/free/politics%20news/ru/126011.htm>

⁴² Amir Aliyev. Azerbaijan in the target of international crimes: legal analysis. Baku, 2018, p. 152-153.

⁴³ <https://1news.az/news/armyanskaya-terroristicheskaya-organizaciya-asala-ugrozhaet-azerbaydzhanskim-diplomatam-i-azerbaydzhancam-zhivuschim-za-rubezhom---dopolneno>

⁴⁴ Nümunə üçün bax <https://gradator.ru/news/russia/2682.html>

⁴⁵ https://apa.az/en/nagorno_garabagh/Azerbaijani-deputy-FM:-Not-excluded-that-terrorist-organizations-such-as-Dashnaksutyunand-ASALA-to-be-involved-in-violenceabroad-326422

⁴⁶ Адибебян А., Элибегова А. Армянофобия в Азербайджана. Ереван, 2013, с. 16-17. (in Russian)

əsrdə müstəsna olaraq erməni qanından ibarət olan ayrıca qan bankı mərkəzinin açılmasını təklif etmiş və qeyd etmişdir ki, erməni qanında səciyyəvi genetik faktorlar vardır və ermənilərə yalnız təmiz erməni qanı köçürmək lazımdır”⁴⁷.

Göründüyü kimi, burada nəinki azərbaycanlılara və türklərə, bütün millət və xalqlara nifrət və ayrı-seçkilik təbliğ edilir.

Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin "Nikaraquada və Nikaraquaya qarşı hərbi və yarımhərbi fəaliyyətə dair" (1986) və keçmiş Yuqoslaviyaya dair Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Apellyasiya Kamerasının "Duško Tadiç" (1999) işi üzrə qərarları ilə şərh edilən "effektiv nəzarət" anlayışını, əgər Ermənistan öz diasporasının azərbaycanlılara qarşı zorakı fəaliyyətini dəstəkləyirsə, bunun üçün lazımı mühiti təşviq edirsə və yaradırsa, habelə, bəzi hallarda "səssiz" qalmaqla razılıq verirsə və qəsdən hərəkətsizlik nümayiş etdirirsə, erməni terrorizminə və Ermənistanla qarşı da tətbiq edilməlidir⁴⁸. Məsələn, Ermənistan 1983-cü ildə Fransanın Orly hava limanında partlayışa görə (8 nəfər ölmüş, bir ABŞ vətəndaşı da daxil olmaqla, 60 nəfər yaralanmışdır) 1985-ci ildə Fransada ömürlük həbs cəzasına məhkum edilmiş Varujan Qarabedyana imza toplamaq üçün dövlət səviyyəsində kampaniya aparmışdır. Nəticədə, 2001-ci ilin aprelinde Fransa məhkəməsi terrorçunu sərbəst buraxmış, o, Ermənistanla deportasiya edilərək ona fəxri vətəndaşlıq verən Ermənistanın Baş naziri tərəfindən şəxsən qəbul edilmişdir⁴⁹.

Qeyd edilənlər Ermənistanın dövlət səviyyəsində terrorizmi, nifrət, irqçi və ayrı-seçkiliyi dəstəklədiyini və açıq bəyan etdiyini göstərir.

5. Şahid və zərərçəkmişlərin ifadələri

Bu hesabatın məqsədləri üçün ümumilikdə 11 şahiddən müsahibə alınmışdır, onlardan 8-i hadisənin qurbanlarıdır (birlikdə şahid adlanır). Şahidlərin çoxu təhlükəsizlik səbəbi ilə üçüncü tərəfə onların razılığı olmadan adlarının verilməməsini xahiş etdi. Bunu nəzərə alaraq, hazırkı hesabatda şahidlərin inisiallarından istifadə edilir.

Etirazçıların sayı

Şahidlər təsdiqlədilər ki, müxtəlif vaxtda etnik azərbaycanlı etirazçıların sayı 20-65 arasında idi. Bütün şahidlər zorakılığın etnik ermənilər tərəfindən başladığını təsdiqlədilər. Ermənilərin sayına gəldikdə, şahidlər 3000-5000 nəfər ehtimal etdi, onlardan yalnız 150-500 nəfəri onları təqib edib və ermənilərin aksiya yerindən təxminən 300 metr aralıda onlara hücum edib.

Etirazlarda və hücumda istifadə olunan əşyalar

Şahidlərin dediyinə görə, ermənilərdə Ermənistan və qondarma “Dağlıq Qarabağ Respublikası” bayraqları, müxtəlif şüarlar (məsələn, Artsax (Qarabağ) Ermənistanıdır, Azərbaycan təcavüzünə son qoyun), buzlu su butulkaları, daşlar, bir neçə növ taxta dəyənək, çəkiç və digər alətlər var idi. Bir şahid azərbaycanlıların qarşısına keçən bir erməni ailəsinin maşınında balta gördüyünü vurğuladı. Ermənilərdə üzərində təhqiramiz ifadə və jestlər olan Azərbaycan prezidentinin portreti və kuklası var idi. Bir azərbaycanlı şahid dedi ki, onlara ən azı 50 böyük batareyka atıldı. Dindirilən bir neçə şahid parkovka konuslarının onlara atıldığını və hücum zamanı istifadə edildiyini bildirdi.

Qərəzlilik

Azərbaycanlı əks etirazçılar əllərində bayraqlar, plakatlar, şüarlar olduğundan və daha az sayda olduğundan ermənilər tərəfindən asanlıqla müəyyən edilə bilirdi. Bütün şahidlər bildirilə ki,

⁴⁷Markhulia G., Nuriyeva S. “The long-suffering Armenia”: Myth and Reality. Baku, 2011, p. 46 (in Russian)

⁴⁸ Amir Aliyev. Azerbaijan in the target of international crimes: legal analysis. Baku, 2018, p. 169.

⁴⁹ Waal Th.D. Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war. 10th – year anniversary edition, revised and updated. New-York: New-York University Press, 2013, p. 364.

ermənilər erməni, azərbaycan, türk və ingilis dillərində təhqiramiz ifadələr işlədiblər; barmaq işarələri göstəriblər və başımızı kəsəcəklər anlamına gələn böyük barmağın boğazın sol tərəfindən sağ tərəfinə aparılması işarəsini göstərərək təhdid edirdilər. Bir qadın da daxil olmaqla bir neçə şahid bəzi erməni kişilərin azərbaycanlı qadın etirazçılara cinsiyyət orqanlarını nümayiş etdirdiklərini bildirdi. Bir şahid ermənilərin Qafqazda "axmaq" mənasını verən "azərbaycanlılar qoyundu" deyə qışqırdıqlarını söylədi.

Bir neçə şahid ermənilərin "evinizə qayıdın", "ölkənizə qayıdın", "bu sizin eviniz deyil" deyə qışqırdıqlarını söylədi. Bir qrup erməni tərəfindən hücumla məruz qalan bir şahid qeyd etdi ki, onlar aqressiv kütlədən qaçmağa çalışan az sayda azərbaycanlıni təqib edib, üzr istəmələrini məcbur edirdilər. "Sizin dərşinizi verəcəyik. Sizi tapıb gücümüzü göstərəcəyik. Bura Bakı deyil. Burada yaşamağınıza icazə verməyəcəyik" dedilər (şahid N.Z.). Bir videoda bir erməni kişi azərbaycanlıları döymək üçün qaçır və erməni dilində qışqırır: "Sizin diliniz çıxıb danışsınız?! Sizin yaxşınızı ...(söyüş)!"

Bəzi şahidlər bildiriblər ki, orta yaşlı bir erməni öz maşınıni azı 20 dəfə azərbaycanlıların qarşısına sürüb, hər dəfə azərbaycanlılara qarşı təhqiramiz ifadələr səsləndirir və bir dəfə avtomobilinin pəncərəsindən bir çəki atır (bunun videosu - www.youtube.com/watch?v=Exb2FdgKTW-U&feature=youtu.be). Növbəti dəfə avtomobil ilə keçəndə sürücü azərbaycanlı etirazçıların üstündən keçməyə çalışdı. Avtomobilin nömrəsi qeyd edilərək polisə verilib.

Bəzi şahidlər qeyd etdi ki, ermənilər Azərbaycan bayrağını yerə atıb tüpürdülər, tapdaladılar və yandırdılar. Azərbaycanlıların plakatlarına da ziyan vurdular.

Digər bir şahid (P.R.) dedi ki, onlar Azərbaycan bayraqlarını öz avtomobillərinin kənarında dalğalandırırdılar, bir neçə erməni maşına hücum edərək onu təpiklədi, biri maşına tullandı, bayraq tutan azərbaycanlıni yumruqla vurdu, təhqir etdi və barmaq jestləri göstərdi.

Zorakılıq edənlərin yaşı

Demək olar ki bütün şahidlər zorakılıq edənlərin yaşının 40-dan aşağı olduğunu təsdiqlədilər, yalnız bir neçə şahid 60 yaşdan yuxarı olan bir tərribatçı və zorakılıq edən kişinin olduğunu söylədi. Həmçinin şahidlərin hamısı hücum zamanı zorakılıq edən şəxslərin onları mobil telefonla videoya çəkdiklərini və bəzilərinin sonradan qürurla sosial mediada paylaşdığını qeyd etdi.

Polisin rolu

Şahidlərin hamısı polisin azərbaycanlıları ciddi qorumağa çalışdığını, lakin onların sayının (10-30 polis) çox az olduğunu bildirib. Bütün şahidlər zorakılıq edən şəxslərin polis xəttini qırdığını, azərbaycanlılara hücum etmək üçün polisləri itələdiklərini və polisin göstərişlərinə qəti əməl etmədiklərini bildiriblər. Bir neçə şahid hücum edənlərin bir polis məmurunu yaraladığını söylədi. Bu fakt Los-Anceles mətbuatında da təsdiqləndi⁵⁰. Bəzi şahidlərin ifadəsinə görə, ermənilər aksiyada özəl mühafizəçilərdən istifadə ediblər: bir qrup boz və digər qrup ağ paltarda olub.

Bütövlükdə, polis ciddi çalışmasaydı daha çox şəxs xəsarət ala və zorakılığın qurbanı olacaqdı.

Xəsarətlər

Müsaibə etdiyimiz 11 şahiddən səkkizi döyüldüyünü və onlardan dördünün xəsarət aldığını qeyd ediblər. Bütün şahidlər hücum zamanı ermənilərin təpiklər və yumruqlardan istifadə etdiklərini, əsasən bir-iki azərbaycanlıya qrup şəklində hücum etdiklərini bildirdi.

Ağır xəsarətlər almış B.E.

Etiraz yerini sonuncu tərək edənlər arasında olan qadın azərbaycanlı etirazçı N.K. bunları söylədi: "Onlar məni yerə itələdilər və bir neçə erməni kişi məni təpikləməyə başladı. Başımı və üzümü əllərimlə qorumağa çalışdım, kürəyimə, əllərimə və qarnıma zərbələr dəydi. Əlimdə uzun bir cızıq var, qarnımda daha qısa cızıq və bir göyərme var. Ertəsi gün şiddətli bel ağrısı və baş ağrısı hiss edirdim və həkimə baş çəkməli oldum. 10 gündən çoxdur stress keçirdiyim üçün gecələr yata bilmirəm".

⁵⁰ <https://losangeles.cbslocal.com/2020/07/21/armenian-demonstration-azerbaijan-consulate-brentwood-fights-officer-injured/>

“My Baku” dövlət nömrə nişanına görə ermənilərin 21 iyulda ciddi ziyan vurduğu və azərbaycanlıya məxsus avtomobil

onun ayağına da xəsarət yetirib.

Mülkiyyətə dəymiş ziyan və vandalizm

Bütün şahidlər təsdiqlədilər ki, “My Baku” nömrəli avtomobilin dörd təkəri deşilib və avtomobilə dayanacaqda ciddi ziyan yetirilib⁵¹. Bir şahidin mobil telefonu oğurlanıb. Digər bir şahid ermənilərin oğurladığı daha bir cib telefonu barədə eşitdiyini bildirdi. Döyüldüyü zaman E.A.-nın cib telefonu qırılıb.

cəsinə döyülmüşdür.

Təqib qorxusu

Bütün şahidlər bu qədər vaxt keçdikdən sonra da həyatları üçün risk olduğunu bildirdilər. R.I. telefonuna təhqir dolu mesajlar aldığını, daha sonra youtube kanalına söyüşlərin gəldiyini (kanalını bağlamalı oldu) və onun avtomobilini dinamikdə nəsə söyləməyə çalışan və siqnalından istifadə edən başqa bir avtomobilin təqib etdiyini bildirdi.

N.K. naməlum nömrələrdən zənglər aldığını və cavab vermədiyini bildirdi.

Kişi zərərçəkmiş P.R. ermənilərin onu ağzından parkovka konusu ilə vurduğunu bildirdi. Təxminən 2 saat ərzində çənəsi ke-yimişdi. Bədənin müxtəlif yerlərinə təpik dəyib və dizində bir qançırı var. Bir barmağı şişib. Ertəsi gün kəskin baş ağrısı var idi.

Ən ağır xəsarət alan B.E. oldu. O, 8-10 nəfər ermənilər tərəfindən ən azı iki dəfə döyüldü və təcavüzkarlar onun başına taxta dəyənəklə və təpiklə vurduqda o, huşunu itirdi. Təcavüzkarlar heç bir müqavimət və həyat əlamətləri göstərməməsinə baxmayaraq onu döyməyə davam etdilər. Xəstəxanaya aparılarkən 4-5 dəfə qusdu və həkimin diaqnozu 2-ci dərəcəli beyin silkələnməsi oldu. Üç həftə evdə müalicədə olacaq.

E.A. bir park konusu ilə gözündən zərbə alıb. Üç gün gözü-nü müalicə etdi və işləyə bilmədi. Ermənilərin atdığı buzlu butulka

Işçi qrupu ilə müsahibə gününə 11 şahiddən yalnız dördü hücum haqqında online şikayət təqdim edib.

Cinsi zorakılıq

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, bir neçə şahid, o cümlədən bir qadın, bəzi erməni kişilərinin azərbaycanlı qadın etirazçılara cinsiyət orqanlarını nümayiş etdirdiklərini bildirdilər. Etirazçılar müsəlman qadınlar olduğundan onların icmasından olan kişilər yanında bu cür jestlər onlara xüsusi utanc hissi yaradıb. Ermənilər azərbaycanlıların etnik və dini mentalitetini bilirlər, buna görə də bununla qəsdən spekulasiya ediblər.

Eyni zamanda, ermənilər azərbaycanlı qadın nümayişçilərə qarşı təhqiramiz və alçalıcı ifadələrdən istifadə edirdilər. Bir erməni kişi bir azərbaycanlı etirazçını itələdi və bayrağı çiyindən götürdü. Eyni zamanda, etiraz aksiyasından sonra qadın iştirakçıların cib telefonlarına təhqiramiz söz və təhdidlərlə çox sayda zəng gəldi; oxşar mesajlar onların sosial media hesablarına göndərildi.

Gənc xanım N.K. Konsulluq önündə etiraz aksiyasında xüsusi fəal olduğu üçün, təqib edilərək səkkizə qədər erməni tərəfindən vəhşi-

⁵¹ Bu fakt həmçinin müəlliflərdə saxlanılan video ilə təsdiqini tapmışdır.

Özlərini “Azərbaycanlıları ovlayan” adlandıran erməni qrupu Kaliforniyada azərbaycanlı və türklərin ünvanını dəyən şəxslərə sosial mediada 500 ABŞ dolları təklif edir.

ailin_ar95 @... stop any more azeri births! Kill all the pregnant women
43s Reply

Erməni istifadəçisi sosial mediada “Azərbaycanlı doğuşunu dayandıraq! Onların bütün hamilə qadınlarını öldürün” çağırışı edib.

Şahid P.R. qeyd etdi ki, onun telefon nömrəsi mediada gedib və etiraz zamanı bəzi ermənilərin “üzünü yadda saxladıq və sonra səni tapacağıq” anlamına gələn iki barmağı ilə ona, sonra gözlərinə işarə etdiklərini bildirdi.

Bəzi şahidlər təcili olaraq yeni mənzillərə köçmək niyyətindədir. Məsələn, iki qadın şahid məşinimin nömrəsinin fotosunu sosial mediaya ermənilərin yerləşdirdiyini və hamını onları cəzalandırmağa dəvət etdiklərini söylədi. Ev ünvanını məşin nömrəsinə görə müəyyənləşdirmək asan olduğundan, şahidlər təcili olaraq kirayə tutduqları evi dəyişməyə çalışırlar.

Şahidlərin çoxu həm də ona görə qorxur ki, ermənilər sosial mediada etnik türklərin və azərbaycanlıların ünvanlarını tapmaqda kömək edənlərə 500 ABŞ dolları təklif ediblər (fotoya baxın). Bəzi şahidlər bunun türk və azərbaycanlıları öldürməklə tanınan erməni terror təşkilatı ASALA-nın təşəbbüsü olduğunu güman edirlər.

N.S.- azərbaycanlı qadın ermənilərin ona qarşı təhqiramiz ifadələr işlətdikləri və təhdid etdikləri üçün İnstagram hesabını bağlamalı olduğunu söylədi. Bununla xanımın işinə və nüfuzuna ciddi xələl gətirilib, çünki o, instagramı biznesi üçün istifadə edirdi.

Əvvəlki insidentlər

11 şahiddən 10-u öz ifadəsində əvvəllər Los-Anceisdə ermənilərlə heç bir insidentin olmadığını qeyd edib. Yalnız bir şahid bildirib ki, bir dəfə gecə klubunda ermənilərlə azərbaycanlılar arasında dava olub.

6. Digər dövlətlərdə analoji zorakılıqlar

Tovuz rayonunda baş vermiş son hadisələrindən sonra Rusiya, Ukrayna, Birləşmiş Krallıq, Belçika, Kanada, ABŞ, Moldova və digər ölkələrdə ermənilərlə azərbaycanlılar arasında toqquşmalar baş verdi. 22 iyul 2020-ci ildə etnik ermənilər Azərbaycan Respublikasının Belçikadakı səfirliyi qarşısında vandalizm aktları ilə müşayiət olunan kütləvi nümayiş keçirdilər. Daşlar, iti kəsici alətlər və partlayıcı vasitələrlə hücumlar nəticəsində Azərbaycan diasporunun 6 üzvü, “REAL TV”nin Avropa bürosunun müxbiri Xatirə Sərdarqızı və Azərbaycanın diplomatik missiyasının bir neçə işçisi xəsarət aldılar, missiyanın ofisinin pəncərələri sındırıldı, Azərbaycan icmasının üzvünün avtomobilinə zədə yetirildi və diplomatların ailə üzvlərinin yaşadığı əraziyə hücumla cəhd edildi⁵².

Rusiyada azərbaycanlılara məxsus restorana ermənilər tərəfindən hücum edilib⁵³; Ukraynada erməni iki azərbaycanlı tələbəni tapança ilə güllələdi⁵⁴. 2 avqust 2020-ci ildə Kanadada yeddi erməni bıçaq və dəyənəklərlə iki azərbaycanlıya hücum etdilər, onlara xəsarət yetirdilər və əmlaklarını zədələdilər⁵⁵.

⁵² <http://thelondonwatch.com/2020/07/27/armenia-bears-full-responsibility-for-military-provocation-and-hate-crimes-in-the-world/?fbclid=IwAR2xsVOxGeSrs81EG9EUvYm2jAapyo5tmGGZhdLK3oKnbcP8PFy8C99vXg>.

⁵³ <https://qafqazinfo.az/news/detail/ermeniler-moskvada-azerbaycanlilarin-restoranina-hucum-etdi-video-293725>

⁵⁴ Bax: <https://apa.az/en/accidents-incidents-news/Two-Azerbaijani-students-shot-in-Kyiv-326561>.

⁵⁵ https://musavat.com/mobile/news/kanadada-ermeniler-soydaslarimiza-hucum-edib-xesaret-alanlar-var_723124.html.

Bu dünya üzrə etnik ermənilərin etnik azərbaycanlılara qarşı təkə bu ilin iyul ayında etdikləri ağır zorakılıqların bəzi nümunələrdir.

7. Kaliforniya ştatının qanunvericiliyi və cinayət təqibinin perspektivləri

Kaliforniya Cinayət Məcəlləsinin 422.55-ci maddəsində deyilir ki, “nifrət zəminində cinayət” qurbanın bütünlüklə və ya qismən aşağıdakı real və ya güman edilən xüsusiyyətlərindən biri və ya bir neçəsi ilə əlaqədar olaraq törədilən cinayət əməlini bildirir:

- 1) Əlillik.
- 2) Cinsi mənsubiyyət.
- 3) Milliyyət.
- 4) İrqi və ya etnik mənsubiyyət.
- 5) Dini mənsubiyyət.
- 6) Seksual oriyentasiya.
- 7) Bu real və ya güman edilən xüsusiyyətlərdən birinə və ya bir neçəsinə sahib olan şəxslə və ya qrupla əlaqəlilik.

Kaliforniyanın nifrət zəminində cinayətlərə dair qanunvericiliyi iki əsas hissədən ibarətdir.

Birincisi, Cinayət Məcəlləsinin 422.6-cı maddəsi hər hansı şəxsin yuxarıda sadalanan xüsusiyyətlərdən birinə malik olması səbəbindən mülki hüquqlarına müdaxilə edilməsini və yaxud əmlakına ziyan yetirilməsini və ya əmlakının məhv edilməsini ayrıca cinayət kimi müəyyən edir.

İkincisi, Cinayət Məcəlləsinin 422.7-ci maddəsində və 422.75-ci maddəsində nəzərdə tutulur ki: a) birisi hücum etmə və ya vandalizm kimi cinayət törədirsə və b) qurbanın yuxarıda sadalanan xüsusiyyətlərdən birinə malik olması qismən bunun motivini təşkil edərsə, onun cinayət əməli “nifrət zəminində cinayət” sayılır ... və nəticədə o, daha ağır cəza ala bilər⁵⁶.

Nifrət zəminində cinayətin anlayışına və Los-Anceles dairə prokurorluğu tərəfindən hazırlanmış “Rəhbər prinsiplər” əsasən, nifrət zəminində cinayət elə əməldir ki bu zaman:

Faktlar qurbanın irqinə, dininə, ailə mənşəyinə, milli mənşəyinə, əlilliyinə, cinsinə və ya seksual oriyentasiyasına qarşı qərəzlilik, nifrət və ya xurafatın cinayətin törədilməsində mühüm faktor olduğunu göstərsə, bu əməl nifrət zəminində cinayət kimi təsnifləşdirilir. Bu cür qərəzlilik, nifrət və ya xurafatın sübutu birbaşa və ya dolaylı sübut ola bilər. Bu faktor cinayət əməli törədilənə qədər, törədildiyi zaman və ya törədildikdən sonra meydana çıxma bilər, amma sadəcə olaraq sonradan düşünülmüş faktor olmamalı, cinayətin törədilməsinin motivinin mühüm hissəsini təşkil etməlidir. Qərəzliliyin sübutu təkə şifahi nitqə əsaslanırsa, həmin nitqdə müəyyən şəxsə və ya şəxslər qrupuna qarşı zorakılıq təhdidi olmalı və təqsirləndirilən şəxsin həmin təhdidi həyata keçirmək iqtidarında olması açıq-aydın bəlli olmalıdır⁵⁷.

“Rəhbər prinsiplər”ə əsasən:

- Nifrət zəminində cinayətin konkret hədəfi olmalıdır, məsələn, fərd, yaşayış yeri, ibadət yeri, dini və ya etnik təşkilat və yaxud müəssisə.
- Niyət irqi, etnik, dini, homofob və ya cinsiyyətçi xarakter daşmalı (məsələn, svastika simvolu, “Ku Kluks Klan”, nasist və ya nifrət ideologiyalı digər qrupun simvolları və ya şüarları) və yaxud epitetlərdən istifadəni özündə ehtiva etməlidir.
- Hücumun başlıca motivi bəzi digər cinayətlərdə olduğu kimi iqtisadi motiv, qisas və ya digər motivlər deyil, fanatizm olmalıdır.
- Cinayətin konkret yeri və təsviri, nifrətin motivinin detalları sənədləşdirilməlidir, yaxşı olar ki, bunu hüquqmühafizə orqanı və ya şikayəti araşdıran digər orqan etsin.

⁵⁶ Bax: <https://www.shouselaw.com/ca/defense/federal/hate-crime-laws/>.

⁵⁷ Umemoto, Karen and C. Kimi Mikami, "A Profile of Race-Bias Hate Crime in Los Angeles County." *Western Criminology Review* 2(2). [Online].

Sayt: <http://www.westerncriminology.org/documents/WCR/v02n2/umemoto/umemoto.html>.

- Digər aşkar motivin olmadığı bir halda şəxsə qarşı irqi, etnik, dini, cinsiyyətçi və ya homofob epitetlərdən istifadə etməklə edilən istənilən hücum, bir qayda olaraq, nifrət zəminində cinayət sayılır.
- İrqi, etnik, dini, homofob və ya cinsiyyətçi təhqirlərin yer aldığı nalayiq və ya hədələyici telefon zəngləri, bir qayda olaraq, nifrət zəminində cinayət sayılır⁵⁸.

Nifrətə əsaslanan cinayətlər və hadisələr qurbanlara "adi" cinayətlərdən daha çox təsir göstərir. Nifrət cinayətləri bələdiyyənin və ya dövlətin hüduqlarından çox kənara çıxaraq qorxu yaradır və buna görə genişlənməyə və daha geniş miqyaslı münaqişələrə səbəb olma potensialına malikdir⁵⁹.

Nifrət hadisəsi nifrət səbəb olan, lakin ifadə azadlığına İlk Düzəliş hüququ ilə qorunan bir hərəkət və ya davranışdır. Bir nifrət hadisəsi bir insanı və ya əmlakı təhdid etməyə başlasa, nifrət cinayətinə çevrilə bilər⁶⁰.

ABŞ vəkili Çarlz Tutl bildirmişdir ki, kütləvi zorakılıq problemi federal müdaxilənin məcburiliyini ona görə labüd etmişdir ki, o "milli sərmayənin təhlükəsizliyini pozur. . . və milli önəmsəmə və milli institutların gücünə xələl gətirir." Kütləvi zorakılıq ştat sərhədlərini keçir və nəticədə bütün millətə təsir göstərir⁶¹.

ABŞ Nümayəndələr Palatası komitəsinin üzvlərinə təqdim edilən son hesabat nifrət cinayətlərinin təhlükəsi və zərərini belə izah etmişdir: "Onlar maddi və qəbul edilməz şəkildə bütün Amerikalıların demokratik cəmiyyətimizdə istifadə etdiyi əsas azadlıqlarda tam iştirakına mane olurlar"⁶².

Nifrət cinayətinin törədici qurbanı müəyyən bir qrupun üzvlüyünə və ya güman olunan üzvlüyünə əsasən seçir.....Xurafat və ya qərəzlilik müəyyən bir qrupa yönəlmiş mənfi fikirlər, dözümsüzlük və ya nifrət kimi geniş müəyyən edilə bilər. Qrup dəyişməz və ya əsas olan irqi, etnik, dil, din, milliyət, cinsi oriyentasiya və ya digər xüsusiyyətlər kimi ümumi bir xüsusiyyəti bölüşməlidir⁶³.

Laurense görə, nifrətə əsaslanan zorakılıq yalnız bu nifrət irqi və ya etnik qrupa və ya bir qrupa üzv olduğu üçün bir şəxsə qarşı antipatiya ilə əlaqəli olduqda qərəzli cinayətdir⁶⁴.

Hər hansı bir cinayət nizamnaməsi kimi, tipik nifrət cinayətləri aktı da, hökumətin təqsirləndirilən şəxslərin niyyətlərini (mens rea) sübut etmələrini tələb edir. Nifrət cinayətləri haqqında əsasnamələrdə təqsirləndirilən şəxsin öz qurbanına həmin şəxsin irqi, dini və ya milli mənşəli olması "səbəbi ilə" və ya "həmin qənaətə gəlməklə" hücum etməsinin sübutu tələb olunur⁶⁵. Bunu təsdiqləmək üçün prokuror sübut etməlidir ki:

a) Siz yuxarıda sadalanan xüsusiyyətlərdən birinə sahib olduğunuzu görə (ya da onu güman etdiyinizə görə) qurbana qarşı qərəzli olmusunuz VƏ

b) Bu qərəz, iddia edilən cinayəti törətməyinizə səbəb olmuşdur⁶⁶.

Nifrət cinayətləri, insanların müəyyən qruplarına qarşı özündə qərəzi ehtiva edən cinayət əməlləridir. Nifrət cinayəti hesab edilməsi üçün cinayət iki meyara cavab verməlidir: birincisi, hərəkət cinayət qanununa əsasən cinayət əməli hesab edilməlidir; ikincisi, hərəkətin motivi qərəz olmalıdır⁶⁷. Qərəz motivləri geniş şəkildə irq, etnik, dil, din, milliyət, cinsi oriyentasiya, cinsiyyət, zehni və ya fiziki məhdudiyət (əlillik) və ya digər fundamental xüsusiyyətlər kimi qorunan bir xüsusiyyəti bölüşən

⁵⁸ Umemoto, Karen and C. Kimi Mikami, "A Profile of Race-Bias Hate Crime in Los Angeles County." *Western Criminology Review* 2(2). [Online].

Sayt: <http://www.westerncriminology.org/documents/WCR/v02n2/umemoto/umemoto.html>.

⁵⁹ Preventing and responding to hate crimes, *A resource guide for NGOs in the OSCE region*, OSCE/ODIHR, 2009, s. 9.

⁶⁰ https://oag.ca.gov/sites/all/files/agweb/pdfs/civilrights/preventing_hate_crimes_brochure_ENG.pdf

⁶¹ Lawrence, Frederick M., *Punishing Hate: Bias Crimes under American Law*, Harvard University Press, 2002.

ProQuest Ebook Central, s.148 <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁶² Lourens, istinad 2 (Lawrence, footnote 2).

⁶³ Preventing and responding to hate crimes, *A resource guide for NGOs in the OSCE region*, OSCE/ODIHR, 2009, s. 15.

⁶⁴ Lawrence, Frederick M., *Punishing Hate: Bias Crimes under American Law*, Harvard University Press, 2002.

ProQuest Ebook Central, s.24, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁶⁵ James Morsch, *The Problem of Motive in Hate Crimes: The Argument against Presumptions of Racial Motivation*, 82 *J. Crim. L. & Criminology* 659 (1991-1992), s. 7.

⁶⁶ <https://www.shouselaw.com/ca/defense/federal/hate-crime-laws/>

⁶⁷ "Nifrət cinayəti nədir", ATƏT / DTİHB Nifrət Cinayətləri Hesabatı veb saytı, 15 oktyabr 2018 ("What is hate crime", OSCE/ODIHR Hate Crime Reporting website, 15 October 2018)

müəyyən bir qrupa ("qorunan qruplar") yönəlmiş mənfi fikirlər, stereotipik fərziyyələr, dözümsüzlük və ya nifrət kimi müəyyən edilə bilər. Nifrət cinayətlərinə təhdid, maddi ziyan, hücum, qətl və ya qərəz motivi ilə törədilən hər hansı digər cinayət əməlləri də daxil ola bilər⁶⁸.

21 iyul insidentinə gəlincə, açıq-aydın görünür ki, ermənilər əks-nümayişçilərə konkret olaraq onların etnik azərbaycanlı olması səbəbindən hücum ediblər (onların əlində Azərbaycan bayrağı vardı, Azərbaycanı dəstəkləyən şüarlar tutmuşdular və hamısı Azərbaycan konsulluğunun qarşısında idilər). Ermənilərin qışqıraraq söylədikləri "ölkənizə qayıdın" kimi ifadələr, Azərbaycan bayrağını və şüarları yandırmaları, sözlərlə və barmaq jestləri ilə təhqirdən istifadə etmələri, insanları ölümlə təhdid etmələri, bu yaxınlarda sərhəddə ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş general-mayorun və Azərbaycan Prezidentinin fotosuna qarşı təhqiramiz hərəkətlər etmələri azərbaycanlılara münasibətdə açıq-aydın qərəzliliyi və ayrı-seçkiliyi göstərirdi.

Bu hücum erməni icmasında azərbaycanlı azlığına qarşı düşmənçilik ideologiyasının mövcud olduğunu nümayiş etdirir ki, bu da, böyük ehtimalla, iki millət arasında faktiki olaraq 30 ildir davam edən müharibə ilə əlaqədardır. Halbuki bu münaqişə nəticəsində Ermənistanın deyil, Azərbaycanın iyirmi faiz ərazisi işğal edilmişdir.

Hücum edənlərin çoxunun yaşının Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin özünün yaşından az olması göstərir ki, azərbaycanlılara qarşı nifrət erməni ideologiyasının tərkib hissəsidir və yeni nəsilin də beyninə yeridilib. Bunun bir sübutu ondan ibarətdir ki, azərbaycanlı etirazçıların qarşısında və azyaşlı uşaqlarının yanında avtomobil sürən ermənilər azərbaycanlılara qarşı təhqiramiz dildən istifadə edir, onları öldürməklə hədələyir, "ölkənizə qayıdın" deyərək qışqırırdılar və s. Bir videodan görünür ki, hücum edən erməni orada qalmış bir neçə azərbaycanlı etirazçını təqib edir və "Sizin ölkənin xalqını ... [söyüş]! Burada çıxış etməyə necə cürət edirsiniz?!" (erməni dilindən tərcümə olunub) deyərək qışqırır.

Bütövlükdə, ABŞ-da qeyd edilən problem ona daha ciddi yanaşılma istiqamətində 1990-cı ildə "Nifrət zəminində cinayətlərin statistikasına haqqında qanun"un (HCSA) ABŞ Konqresi tərəfindən qəbul edilməsinin səbəblərindən biri olmuşdur, bu qanuna əsasən Ədliyyə Nazirliyi özünün mütəmadi informasiya toplama fəaliyyəti çərçivəsində Birləşmiş Ştatlarda qərəzlilik zəminində cinayət insidentlərinin statistikasını toplamalıdır.

"Nifrət zəminində cinayətlərin statistikasına haqqında qanun"un icrası üçün Federal Təhqiqatlar Bürosu (FTB) tərəfindən elan edilmiş qaydalarda qərəzlilik zəminində cinayətə belə anlayış verilir: "şəxslər qrupuna münasibətdə öncədən formalaşmış olan, bütünlüklə və ya qismən onların irqinə, dininə, etnik/milli mənşəyinə və ya seksual oriyentasiyasına qarşı mənfi rəydən və ya yanaşmadan" irəli gələn cinayətkar davranış⁶⁹. Qaydalarda konkret cinayəti qərəzlilik zəminində cinayət kimi təsnifləşdirmək üçün istiqamət verən "qərəzlilik əlamətləri (indikatorları)" toplusu əks olunur ki, onların da sırasına aşağıdakılar daxildir:

- a) Cinayətkar və qurban fərqli irqi, dini, etnik/milli mənşəyə, əlilliyə və ya seksual oriyentasiyaya malik qruplara mənsubdurlar.
- e) Qurban elə bir irqi, dini, etnik/milli mənşəyə, əlilliyə və ya seksual oriyentasiyaya malik qrupun üzvüdür ki, qurbanın yaşadığı və insidentin baş verdiyi ərazidəki digər qrupun üzvlərinin sayı həmin qrupun üzvlərinin sayından xeyli çoxdur^{70,71}.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Lawrence, Frederick M., Punishing Hate: Bias Crimes under American Law, Harvard University Press, 2002. ProQuest Ebook Central, s.50, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁷⁰ Lawrence, Frederick M., Punishing Hate: Bias Crimes under American Law, Harvard University Press, 2002. ProQuest Ebook Central, s.50 v' 232, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁷¹ "Preventing and responding to hate crimes, A resource guide for NGOs in the OSCE region, OSCE/ODIHR, 2009" vəsaitinə əsasən, cinayətin nifrət zəminində cinayət hesab edilməsi üçün aşağıdakı əlamətləri (indikatorları) təklif edib:

- *Qurbanın və şahidin qavrayışları (bu qavrayışlar qurbanın yaşadığı qərəzliliyə, hücumun baş verdiyi şəraitə, hücum edənlərin kimliyinin onlar tərəfindən qavrayışına və bir çox başqa amillərə əsaslanır).*
- *Cinayətkarın davranışı (nifrət zəminində baş verən bir çox cinayətlərdə mühüm sübut cinayətkarların özləri tərəfindən istifadə edilən sözlərdən və ya simvollarından ibarət olur).*
- *Qurbanın və cinayətkarın xarakteristikaları (yəni tarixi anonimlik; qurban elə bir qrupun üzvüdür ki, qurbanın yaşadığı və insidentin baş verdiyi ərazidəki digər qrupun üzvlərinin sayı həmin qrupun üzvlərinin sayından xeyli çoxdur; cinayətkar əvvəllər də analoji üsulla cinayətlər törədib).*

Yuxarıdakılardan gördüyümüz kimi, Los-Ancelesin hüquq mühafizə orqanlarının nifrət zəminində cinayət maddəsi üzrə cinayət işi başlaması və iyulun 21-də ermənilər tərəfindən törədilmiş “kütləvi zorakılığı” nifrət zəminində cinayət kimi araşdırması üçün tam olaraq qanunverici və faktoloji əsas vardır. “Bərabərlik prinsipinə sadıq olan cəmiyyət qərəzlilik zəminində cinayətləri digər cinayətlərdən fərqləndirməli və bu cinayətlərə görə daha ağır cəza təyin etməlidir”⁷².

8. Məhkəmə işləri

Los-Ancelesdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı zorakılığına dair məhkəmə qərarının olması barədə bizdə məlumat yoxdur. Buna baxmayaraq, oxşar işləri araşdırmaq və onlara dair qərarları təhlil etmək önəmlidir.

2017-ci ildə Kaliforniya Universitetində Afrika-Amerikalı qurbana iki nəfər konfetlər ataraq ona qarşı irqi təhqirə yol vermiş və buna görə üç kişi nifrət cinayəti ilə məhkum olunmuşdu. Bu şəxslərin hər birinə 3 il şərti cəza verilmişdir. Onlar Kaliforniya Universitetinin Davis kompusunda uzaq durmalı, icma işləri yerinə yetirməli, Amerikada qərarlıların tarixinə dair kurs işi yazmalı və digər şərtlərlə yanaşı qurbana üzrxəqliq məktubu yazmalıdırlar. Şərti məhkumluğun şərtləri pozulsa, onlara bir il altı ay həbs cəzası tətbiq edilə bilər və nifrət cinayəti məhkumluğu qüvvəyə minəcək⁷³.

Nifrət cinayətinin qurbanı həmçinin Ralf Mülki Hüquqlar Qanunu (lawsuit under the Ralph Civil Rights Act) və ya Beyn Qanununa (lawsuit under the Bane Act) əsasən mülki iddia qaldıra bilər. Alvaradonun mülki işində Baş prokuror ilk dəfə Ralf Mülki Hüquqlar Qanunu çərçivəsində şiddət cinayətlərinin qurbanlarına ziyana görə mülki qaydada iddia qaldırmaq imkanı yaradan bir iş açdı. Hücum zamanı Alvarado-nu etnik mənəmlərlə təhqir etmişdilər. Döyülməsi onun daimi bel ağrısı və eşitmə itkisinə məruz qalması ilə nəticələnmişdir. Təcavüzkarların cinayət məhkumluğundan əlavə o, 25000 ABŞ⁷⁴ dolları təzminat da almışdır.

Washington v. Talley işi (1993-cü il ştat səviyyəli iş)

Talley işində Vaşinqton qərəzlilik cinayəti qanununa görə bir şəxs zərərli təcavüzdə o halda günahkar hesab edilir ki, o, digər şəxsə xəsarət və ya onun əmlakına zərər yetirib və bunu edərkən “acıqlı və digər şəxsi onun irqi, dərisinin rəngi, dini, əcdadı, milli mənsubiyyəti, və ya zehni və ya fiziki məhdudiyət səbəbindən və ya bununla əlaqədə və ya buna yönəlmiş səbəblə qorxutmaq və ya ona təcavüz etmək niyyəti mövcud idi”. Bu işdə Vaşinqton Ali Məhkəməsi qanunu sırf cinayətkarın qurbanı ayrı-seçkiliklə seçməsi ilə qiymətləndirib. O, qeyd edib ki, “qanun qurbanın seçilməsini cəzalandırır, seçim üçün səbəbi cəzalandırmır... Qanun cinayəti törədən şəxsin motivi və ya inancından asılı olmayaraq qurbanın seçilməsini fokuslanır”⁷⁵. Şəxs konkret şəxsi səbəbə görə hücumla məruz qalıb: bu da onun irqidir. Bundan başqa qərəzlilik cinayətinin qurbanı gələcək hücumların riskini azaltmaq iqtidarında deyil, çünki şəxsi qurban edən xüsusiyyətləri dəyişmək mümkün deyil⁷⁶.

Təqsirləndirilən şəxsin hərəkətləri yalnız bir izahatı - irqi motivasiyanı ehtimal etdikdə, prokurorların ittiham etmək üçün yetərli əsasları olacaqdır. Birləşmiş Ştatlara qarşı Ebens işində (800 F.2d 1422, 1429 6 Cir. 1986) məhkəmə, müttəhimin öz qurbanına qarşı irqi şərtlərinin, 18

- Cinayətdə nifrət motivli mütəşəkkil qrup iştirak edibmi?

- İnsident nə zaman və harada baş verib?

- Nifrət zəminində cinayət və ya insident qrup tərəfindən əvvəllər də törədilib.

- Zorakılığın xarakteri (zorakılıq ictimai yerdə törədilib və ya ictimai təsirə malik formada törədilib, məsələn, cinayətkarlar tərəfindən videoçəkiliş aparılıb).

⁷² Lawrence, Frederick M., Punishing Hate: Bias Crimes under American Law, Harvard University Press, 2002. ProQuest Ebook Central, s.125, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁷³ Bax: <https://yoloda.org/three-men-convicted-hate-crime-university-california-davis/>

⁷⁴ <https://www.oag.ca.gov/news/press-releases/brown-secures-judgment-against-two-men-responsible-brutal-orange-county-hate>

⁷⁵ Lawrence, Frederick M., Punishing Hate : Bias Crimes under American Law, Harvard University Press, 2002. ProQuest Ebook Central, p.52, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁷⁶ *Ibid*, s.55

USC § 245 dilinə əsasən pozuntunu “qurbanın irqi və ya milli mənşəyinə görə” təsdiq edilməsi üçün yetərli dəlil olduğu qənaətinə gəlmişdir⁷⁷.

Qərəzlilik niyyəti öz-özündə ağırlaşdırıcı hal hesab edilə bilər. Barclay Floridaya qarşı işdə⁷⁸ Ali Məhkəmə irqi qərəzin ağırlaşdırıcı faktor kimi vurğuladı. Davson işində (1992) dövlət ittihamçısı müttəhimin Aryan Qardaşları qrupunda üzv olmasını ağırlaşdırıcı hal kimi istifadə edirdi⁷⁹.

Bu səbəbdən İşçi qrup hesab edir ki, istintaq həmcininin 21 iyul hadisəsi ilə əlaqədar ermənilərin necə bir araya gəldiyini və özlərini təşkil etmələrini, məsələn, bayraqların, buzlu su butulkalarının, daşların və hücumda istifadə edilən digər əşyaların gətirilməsi, onların erməni terror təşkilatına üzv olub-olmamasını və s. araşdırmalıdır.

9. Beynəlxalq hüquqda nifrət cinayəti

Xüsusi olaraq nifrət zəminində cinayətlərə həsr edilən beynəlxalq konvensiya yoxdur. Bununla belə, nifrət zəminində cinayətlər insan hüquqlarına dair aşağıdakı universal müqavilələrin ayrı-seçkilik və nifrət nitqi haqqındakı müddələrinin tətbiq dairəsinə düşür:

- Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt;
- İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt;
- İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya;
- Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya;
- Uşaq hüquqları haqqında Beynəlxalq Konvensiya;
- Aparteid cinayətinin kökünün kəsilməsi və cəzalandırılması haqqında Beynəlxalq Konvensiya;
- Soyqırım cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Beynəlxalq Konvensiya.

İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Konvensiya (CERD) hökumətlərdən tələb edir ki, irqi, etnik və ya milli mənşə zəminində qərəzlilikdən irəli gələn bütün zorakılıq aktlarını cəzalandırınsınlar. Konkret olaraq, CERD-in 4-cü maddəsinin “a” bəndi hökumətlərin üzərinə öhdəlik qoyur ki, “başqa rəngli dəriyə, yaxud etnik mənşəyə mənsub insan qrupları əleyhinə yönəldilmiş bütün zorakılıq hərəkətlərini, yaxud belə hərəkətlərə təhrikçiliyi” qanunla cəzalandırılan cinayət növü elan etsinlər⁸⁰.

Ayrı-seçkiliyi qadağan edən universal bəyannamələr və digər beynəlxalq sənədlər sırasına aşağıdakılar daxildir:

- Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi;
- Dinə və ya əqidəyə əsaslanan dözümsüzlüyün və ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Bəyannamə;
- YUNESKO-nun İrq və irqi mövhumat haqqında Bəyannaməsi;
- İrqçiliyə, irqi ayrı-seçkiliyə, ksenofobiyaya və onlarla əlaqədar dözümsüzlüyə qarşı Ümumdünya Konfransı;
- Durban Bəyannaməsi və Fəaliyyət Proqramı;
- Milli və ya etnik azlıqlara, din və dil azlıqlarına mənsub şəxslərin hüquqları haqqında Bəyannamə.

⁷⁷ Ceyms Morş, Nifrət cinayətlərində motiv problemi: İrqi motivasiya ehtimallarına qarşı arqument, 82 J. Crim. L. və Kriminologiya 659 (1991-1992) (James Morsch, The Problem of Motive in Hate Crimes: The Argument against Presumptions of Racial Motivation, 82 J. Crim. L. & Criminology 659 (1991-1992)).

⁷⁸ Lawrence, Frederick M., Punishing Hate : Bias Crimes under American Law, Harvard University Press, 2002. ProQuest Ebook Central, s.122, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁷⁹ Lawrence, Frederick M., Punishing Hate : Bias Crimes under American Law, Harvard University Press, 2002. ProQuest Ebook Central, s.122, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/adaaz/detail.action?docID=3300351>

⁸⁰ ABŞ hüququ və beynəlxalq insan hüquqları standartları, <https://www.hrw.org/reports/2002/usahate/usa1102-02.htm>.

25 yanvar 2002-ci ildə dərc edilmiş İrççiliyə, irqi ayrı-seçkiliyə, ksenofobiyaya və onlarla əlaqədar dözümsüzlüyə qarşı Ümumdünya Konfransının Fəaliyyət Proqramında tövsiyə edilir ki, hakimlər cəza təyin edərkən qərəzlilik motivini ağırlaşdırıcı hal hesab etsinlər⁸¹.

Ayrı-seçkiliyin qadağan olunması, eyni zamanda, İnsan hüquqlarına dair Amerikaarası Konvensiyada da nəzərdə tutulub.

Avropa kontekstində isə Avropa Şurasının insan hüquqlarına dair müqavilələri sırasına bunlar daxildir:

- İnsan hüquqları və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyası;
- Avropa Sosial Xartiyası və Dəyişdirilmiş Avropa Sosial Xartiyası;
- Milli azlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Çərçivə Konvensiyası.

İstənilən halda, nifrət motivinin sübutu hərtərəfli araşdırma nəticəsində müəyyənləşdirilməli və səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən təsdiqlənməlidir.

Hazırkı hesabat yuxarıda qeyd edilən “səmərəli nəzarət” standartına Ermənistan hökumətinə münasibətdə riayət edilib-edilmədiyini qiymətləndirmək məqsədi daşımır.

10. Nəticələr və müraciətlər

Aşağıdakı nəticələr ətrafı təhlillər və sübutlara əsaslanan hesabatdan irəli gəlir:

21 iyul 2020-ci il tarixdə Los-Ancelesdə ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı baş vermiş zorakılıqlara gəlincə, İşçi qrupu bunun açıq-aydın əlamətlərini görür və hesab edir ki, ermənilərin zorakılığının azərbaycanlılar qrupuna qarşı yönəlməsinin əsas səbəbi etnik/milli mənşədir. Azərbaycanlılar qrupunun kimliyini asanlıqla müəyyənləşdirmək olardı, belə ki, onların əlində Azərbaycan bayraqları vardı, Azərbaycan və Qarabağla bağlı şüarlar tutmuşdular. Ermənilərin qışqıraraq söylədikləri “ölkənizə qayıdın” kimi ifadələr, Azərbaycan bayrağını və şüarları yandırmaları, sözlərlə və barmaq jestləri ilə təhqirdən istifadə etmələri, insanları ölümlə təhdid etmələri, bu yaxınlarda Azərbaycanla sərhəddə ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş şəhid azərbaycanlı general-mayorun və Azərbaycan Prezidentinin fotosuna qarşı təhqiramiz hərəkətlər ermənilərin azərbaycanlılara münasibətdə açıq-aydın qərəzliliyini və ayrı-seçkiliyini göstərirdi. Başqa sözlə, hücum zamanı ermənilərdə qurbanlarının kim olması ilə bağlı heç bir şübhə yox idi.

Baxmayaraq ki ermənilərin etiraz nümayişinə icazə verilmişdi və müvafiq orqanlar bu barədə məlumatlandırılmışdı, lakin İşçi qrup hesab edir ki, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı nifrət və qərəzliliyi nəzərə alınaraq onlar tərəfindən azərbaycanlılara qarşı qəddar zorakılıqların ola biləcəyi barədə Los-Anceles polisi yetərincə məlumat əldə etməmişdi və ya belə halların olmasını proqnozlaşdırmırdı. Yəqin ki, Los-Anceles polisi erməni sosial mediasını izləmirdi, orada ABŞ-dakı və dünyadakı erməni etnik qrupları azərbaycanlılara qarşı zorakılıqlara və onları ölümlə hədələməyə təşviq edilirdilər. ABŞ-dakı ermənilər səslərinin eşidilməsinə nail olmağa cürət edən hər bir azərbaycanlıyı təqib edəcəklərini vəd etmişdilər.

Şahidlərinin sözlərinə görə, insident zamanı orada 30-dək polis əməkdaşı olmuşdur. Vəziyyət gərginləşdikdə və erməni kütləsi azərbaycanlı etirazçılara hücum etdikdə polis əməkdaşları zorakılığın qarşısını almaq və azlığı (azərbaycanlıları) qorumaq üçün həddən artıq böyük səylər göstərdilər. Lakin aqressiv ermənilərin sayına nisbətən az sayda olan polislər zorakılığa qarşı adekvat müdafiəni təmin edə bilmədilər. Faktiki olaraq, ermənilər azərbaycanlıları tez haqlamağa cəhd edərkən onları zorakı kütlədən xilas etməyə çalışan bir polis əməkdaşına belə xəsarət yetirdilər.

Bütövlükdə, işçi qrupunun Los-Anceles polisinin ermənilərin azərbaycanlılara qarşı zorakılığını ciddi və qətiyyətlə alması istiqamətində var gücü ilə çalışmasında heç bir şübhəsi yoxdur.

Beləliklə, Los-Ancelesdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı zorakılığı Kaliforniyanın federal qanunvericiliyində, eləcə də milli və etnik mənsubiyyətə əsaslanan ayrı-seçkiliyi qadağan edən insan hüquqlarına dair beynəlxalq sənədlərdə əks olunmuş nifrət zəminində cinayətlər anlayışının əhatə dairəsinə açıq-aydın düşür.

⁸¹ ABŞ hüququ və beynəlxalq insan hüquqları standartları, <https://www.hrw.org/reports/2002/usahate/usa1102-02.htm>.

Nifrət zəminində cinayətlər qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq səmərəli araşdırılmazsa və cinayətkarlar cəzalandırılmazsa, o halda çoxmillətli əhalisi olan dövlətlər qlobal səviyyədə nifrət zəminində cinayətlər dalğasına hazır olmalı və ictimai qaydaya və demokratik dəyərlərə qarşı yeni təhlükə ilə mübarizə aparmağa da hazır olmalıdır. Anderson Ceymsin haqlı olaraq qeyd etdiyi kimi, “Ku Kluks Klan tənəzzül edir, nifrət aşıl原因 digər qruplar isə hazırda artmaqdadır”⁸².

Nifrət zəminində cinayətlərin pis araşdırılması ilə əlaqədar risklər ATƏT-in rəhbər vəsaitində yetərincə təsvir edilib:

“Nifrət zəminində cinayətlər hərtərəfli araşdırılmadıqda və təqib edilmədikdə cinayətkarlara belə bir signal ötürülmüş olur ki, fəaliyyətlərini davam etdirməkdə sərbəstdirlər, bu isə digərlərini də analoji cinayətlər törətməyə həvəsləndirə bilər. Nifrət zəminində cinayətləri törədənlərin cəzasız qalması zorakılıqların səviyyəsinin artmasına şərait yaradır. Nifrət zəminində zorakılıq cinayətinə qarşı müdafiə olmadıqda azlıq icmaları hüquq mühafizə və hökumət strukturlarına etimadlarını itirirlər ki, bu da onların daha da marginallaşmasına gətirib çıxarır. Ən pis hallarda nifrət zəminində cinayətlər cavab hücumlarına səbəb ola bilər ki, bununla da zorakılıq spirali yaranmış olar”⁸³.

Statistikaya görə bəzi dövlətlərdə qərəzlilik zəminində cinayətlərin çoxunun qurbanları ya qisasdan qorxduqlarına, ya da zərəri kiçik hesab etdiklərinə görə insidentlər haqqında ümumiyyətlə məlumat vermirlər. 21 iyul zorakılığı bu baxımdan istisnadır və qurbanların hamısı faktların bu hesabatda daxil edilməsinə kömək etməyə razılıq veriblər, çünki ABŞ-ın ədalət mühakiməsinə tam etibar edir və inanırlar ki, ABŞ hökuməti onları ermənilərin gələcək hücumlarından müvafiq müdafiə ilə təmin edəcəkdir.

Sonda, İşçi qrupu bir daha ABŞ-da demokratiya və hüququn yüksək aliliyini, tarixən formalaşmış və mühüm beynəlxalq standartlarla bu gün də davam edən insan hüquqları siyasətini, ona işçi qrupunun böyük rəğbəti, hörməti və ümidlərini bildirir.

Bundan irəli gələrək İşçi qrupu tərəfindən ABŞ-ın müvafiq hakimiyyət, hüquq mühafizə orqanları və digər qurumlarına aşağıdakı istiqamətlərdə müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi üzrə müraciətlər edilir:

1. Los-Ancelesdə etnik ermənilərin nifrət zəminində etnik azərbaycanlılara hücum etməsinə hüquqi qiymət verilməsi və təqsirkar şəxslərin nifrət cinayəti əsasında məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə bağlı hərtərəfli araşdırmanı davam etdirməklə bu işə ciddi nəzarət edilsin;

2. Ermənilərlə azərbaycanlılar arasında gərginliyin azaldılması üçün müvafiq tədbirlər görülməklə meriyada, yerli polis və hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları ilə görüşlər keçirilsin;

3. Etiraz nümayişini təşkil etmiş ANCA nifrətə əsaslanan zorakılığa təhrikçiliyə görə məsuliyyətə cəlb edilsin, o cümlədən müsahibəsində nifrət, ayrı-seçkilik və zorakılığı aşıl原因 fikirlər bildirildiyinə görə ANCA tərəfindən müsahibəni silməklə rəsmi üzr istənilsin (bu zaman nifrət nitqinin internetdən xaric edilməsinin təşviqi barədə ATƏT-in tövsiyəsi nəzərə alınır⁸⁴);

4. İki erməni terror təşkilatı – ASALA və “Daşnaksütyun”un ABŞ-da güman edilən gizli dayaqlarının müəyyən edilərək məsuliyyətə cəlb edilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlər həyata keçirilsin;

5. Los-Ancelesdə və ondan kənarında etnik ermənilər tərəfindən gələcəkdə nifrət zəminində baş verə biləcək cinayətlərin davamlı monitorinqinin aparılması nəzərdə tutulsun;

6. Cinayətlərin qurbanları üçün konfidensiallıq təmin edilməklə qaynar xətt yaradılması, o cümlədən cinayətlərin qurbanları üçün məlumat və faktların qeydə alınmasına kömək edə biləcək standart sorğu anketlərinin hazırlanaraq müvafiq qurumlara təqdim edilməsi üzrə müvafiq tədbirlər həyata keçirilsin.

⁸² Preventing Hate Crime and Profiling Hate Crime Offenders By Anderson, James F.; Dyson, Laronistine; Brooks, Willie, Jr.

⁸³ Preventing and responding to hate crimes, *A resource guide for NGOs in the OSCE region*, OSCE/ODIHR, 2009, s.18.

⁸⁴ Preventing and responding to hate crimes, *A resource guide for NGOs in the OSCE region*, OSCE/ODIHR, 2009.

Qeyd üçün

A series of horizontal lines for writing notes.

